

KAJ JE IN KAM SODI PROSTO PLEZANJE V NAŠEM ALPINIZMU

IZTOK TOMAZIN

V vsaki plezalni tehniki, učbeniku alpinistične šole in podobni literaturi, piše, kaj je prosto plezanje. Ena prvih stvari, s katero seznanjamo začetnike v alpinizmu, je ravno pojem prostega plezanja. Zato težko razumemo, čemu takšne nejasnosti pri razumevanju definicije in vloge prostega plezanja ter tako imenovanega skrajno težavnega prostega plezanja v zadnjem času.

Kaj je prosto plezanje?

Naj na kratko ponovim že znana dejstva: prosto plezanje je tisto, pri katerem plezalec za napredovanje (vzpenjanje ali sestopanje) v skali oziroma steni uporablja le svojo moč, znanje in naravne razčlenbe (stope, oprimke, počti itd.) ali trenje, ki ga omogoča skala. Vse vrste umetnih pripomočkov, na primer kline, zagozde, bonge, zatiče, kaveljčke itd. pa uporablja samo za varovanje, nikakor pa ne za napredovanje. Tudi počivanje oziroma visenje v klinih, stopnje ali prijemanje za kline, vrvi in potegi in podobno sodijo k tehničnemu, ne pa k prostemu plezanju. Izvzeto je seveda morebitno visenje varujočega plezalca na slabih stojščah, saj to ne rabi neposredno napredovanja.

Načelno se na primer prosto plezanje druge stopnje prav nič ne razlikuje od šeste ali sedme stopnje. Pleza se prosto, razloček je le kakovostne narave — drugačna je telesna in duševna obremenitev, drugačna je nevarnost, strmina, izpostavljenost itd. Tega preprostega dejstva pa nekateri še niso dojeli. Po prvih prostih ponovitvah so nekateri naši znani alpinisti spraševali, ali je bistvo prostega plezanja oziroma prostih ponovitev v tem, da ne uporabljamo varovanja, da vrvi ne vpenjamo v kline ali da se za kline samo prijemamo, ne uporabljamo pa lestvic in podobno. Povsem nesmiselna vprašanja.

Načini, kakovost in količina varovanja ne odločajo, ali je plezanje prosto ali pa ne. Varovanje jo pri prostem in tehničnem plezanju načeloma enako. »Klinofobija« in prosto plezanje nista neposredno povezana. Upam si celo trditi, da pri zahtevnih prostih ponovitvah uporabljamo boljše ali vsaj tako dobro varovanje, vpenjamo več klinov in delamo boljše stojšče kot pri večini drugih vzponov, čeprav tudi pri njih ne zanemarjamo varnosti. Samo tisti, ki je že plezal skrajno težka mesta v steni, na meji padca ali blizu njega, se zaveda, kako važno je dobro varovanje. Razumljivo pa je, da novejša gibanja prostega plezanja teži k temu, da bi v čim večji meri uporabljali take pripomočke za varovanje, ki ne poškodujejo skale. To so zlasti vse vrste zatičev, roglji in druge skalne oblike. Sredstva, ki zahtevajo uporabo kladiva (klini, zagozde itd.), naj se uporabljajo le tam, kjer brez njih ne gre.

Ocenjevanje pri prostih ponovitvah: Za zdaj so v evropskih stenah ocene od I do VII, lestvica pa je odprta navzgor. Te ocene uporabljajo samo za prosto preplezana mesta oziroma smeri. Za tehnično plezanje pa so ocene od A₁ do A₄. Na prvi pogled zelo preprosto, toda v našem alpinizmu so glede tega še mnoge nejasnosti, nedoslednosti in napačne razlage. Še vedno mnogi skušajo iskati kompromise ali pa se ne zavedajo ostre meje med prostim in tehničnim plezanjem. Znanih je mnogo primerov, kjer plezalci plezajo neko smer ali raztežaj prosto, na primer do stopnje V+, kar je težje, pa preplezajo tehnično, raztežaj pa potem ocenijo na primer s VI ali VI, A₁. Do tega nimajo pravice. Ocena mora biti resnični prikaz težavnosti, ki so bile premagane posebej v prostem in posebej v tehničnem plezanju. Potrebno je pač tudi nekaj poštenosti — ocenimo to, kar smo plezali prosto, ne pa tisto, kar mislimo, da je možno preplezati prosto. Zlasti to velja za prvenstvene vzpone, kjer je precej težje doseči na primer VI. stopnjo v prostem plezanju kot v neki drugi smeri, kjer so klini za varovanje že zabiti in so znane tudi približne težave in potek smeri.

Razumljivo je, da se pri prostih ponovitvah nekaj tehničnih ali deloma tehničnih smeri lahko ocena precej zviša. Primer: namesto stare ocene VI, A₂ je nova ocena na primer VI itd. To pa ni pravilo. V nekaj primerih iz naših sten se je že izkazalo, da je neka smer, ocenjena na primer s VI, A₁ in podobno, v prostem plezanju celo lažja, na primer VI—, kar samo dokazuje nestvarnost prvotne ocene. Ocene pri prostih ponovitvah niso razred zase, niso močno znižane, kot domnevajo nekateri. Res da so nekoliko poostrene, v nižjih smereh bolj, v višjih manj, vendar ne odstopajo od težavne lestvice UIAA. VI. stopnja pri prosti ponovitvi je približno enaka VI. stopnji v pravih klasičnih prostih

»šestical«. Vsako realno ocenjevanje mora težiti k čim večji produktivnosti. Še posebej važna je primerjava težavnosti med različnimi smermi. Kot pri vsakem ocenjevanju pa so tudi pri prostih ponovitvah možne osebne razlike, pogojene zlasti z razpoloženjem in treniranostjo. Vsak izkušen in preudaren alpinist se lahko zaveda, da je osnovni namen pri ocenjevanju težavnosti smeri ali nekkih detajlov v čim bolj objektivnem prikazu težav, primerjalnost pa je osnovna metoda in značilnost. Žal so danes še pogosti primeri odklonov na tem področju, deloma v smislu pretiravanja z višino ocene, predvsem pa (za zdaj) neutemeljenega zniževanja ocen.

Pojem proste ponovitve: prosta ponovitev je vsak vzpon v katerikoli smeri, če je bil opravljen v prostem plezanju. Prosta ponovitev je absolutni pojem — neko smer lahko preplezamo samo prosto ali samo kombinirano (s prostim in tehničnim plezanjem). Tretje možnosti ni. Pri prostem plezanju ni kompromisov, ne moremo zamizati na eno oko in spregledati kakšen uporabljen klin in podobno. Za boljše ponazoritev navajam oster, a značilen primer: če plezamo na primer 1000 metrov visoko smer in se med plezanjem na kakem težkem mestu enkrat primemo za klin in potegnemo navzgor (uporabimo ga za napredovanje), potem to ni več prosta ponovitev. Tak vzpon lahko označimo kot poskus proste ponovitve z uporabo tehnike na enem, dveh ali več mestih — kolikorkrat smo jo pač uporabili.

Prva prosta ponovitev: to je v stilu prostega plezanja opravljen prvi vzpon po neki smeri, ki je bila do tega vzpona plezana pretežno ali vsaj z delno uporabo tehnike, to je tehničnih pripomočkov za napredovanje. Pri naslednjih prostih vzponih gre potem za drugo, tretjo itd. prosto ponovitev.

Kljub navidez zelo strogim zahtevam pa pri prostem plezanju ne gre za uveljavljanje dogmatičnih pravil ali za nekakšno plezalsko puritanstvo (strogost ali prenapetost), pač pa le za dosledno razumevanje in izpolnjevanje natančno opredeljenega pomena in smisla za pojem »prosto plezanje«.

Prosto plezanje težkih smeri je tudi preizkus poštenosti in samodiscipline. V steni plezalca navadno nihče ne vidi, ali res pleza povsem prosto, zato mora biti pošten in iskren do sebe in do drugih. Ni sramota na težkem mestu uporabiti klina za napredovanje, če je mesto pretežko za trenutne sposobnosti plezalca. Lahko pride druglč, ko bo bolje razporejen ali pa se zadovolji z dejstvom, da nečesa ni zmogel. Sramotno pa je uporabiti tehniko, na primer prijemat se za kline in se potem zlagati, da smo smer zmogli v prostem plezanju. Omenjena poštenost, lahko jo imenujemo tudi plezalski »fair play«, je zelo važna sestavina prostega plezanja. Pravi alpinist mora imeti izoblikovane določene moralne nazore in norme, ki izhajajo iz morale alpinizma in zajemajo celotno alpinistično dejavnost, torej tudi prosto plezanje. Vsak alpinist se zaveda, kako velik je razloček med prostim in tehničnim plezanjem nekega mesta. Primer: če plezamo neki previs ali streho z lestvicami ali s potegovanjem (prijemanjem) za kline, gre ob dobrih klinih za razmeroma lagodno telovadbo, ki jo zmore tudi manj izkušen ali slabše pripravljen plezalec. Lahko pa je isti previs ali streha v prostem plezanju skrajno težaven, lahko zahteva od najboljšega ali odlično pripravljenega vrhunskega plezalca vse njegovo znanje in moči ali pa je mesto celo nepreplezljivo v prostem plezanju.

Kam sodi prosto plezanje v našem alpinizmu

Prosto plezanje, proste ponovitve nekaj tehničnih smeri in vsa druga dejavnost v zvezi z njimi (priprave in podobno) sodi in mora soditi v alpinizem. Za zdaj pri nas še ne moremo govoriti o razvitem gibanju prostega plezanja, kot ga že imajo v mnogih drugih državah, vendar zanimanje in tovrstna dejavnost naraščata. Že sedaj moramo paziti, da se ne bo naše prosto plezanje izrodilo v plezalstvo — specializirano obliko športne dejavnosti, ki je osamosvojena, izolirana od alpinizma in jo z njim povezuje le še ena osnovnih dejavnosti — plezanje. Dobro vemo, da se je po svetu to že dogajalo in se še dogaja. Značilni primeri so »skalolazenje« v Sovjetski zvezi, plezanje po balvanih (bouldering) v ZDA, plezanje v peščenjaku na Češkem in v Vzhodni Nemčiji itd. Položaj teh dejavnosti je danes jasen in uradno priznan: plezalci, ki se ukvarjajo na primer samo s »skalolazenjem« ali na primer samo s plezanjem po balvanih NISO alpinisti, njihova ozko usmerjena dejavnost ni alpinizem. To je zelo pomembno dejstvo in dobro se ga morajo zavedati tisti, ki se intenzivno ukvarjajo s prostim plezanjem, kot tudi tisti, ki bi radi to dejavnost kritizirali.

Povsem nekaj drugega pa je poglobljeno ukvarjanje s prostim plezanjem v okviru alpinizma oziroma alpinistična dejavnost, ki je kvalitativno in kvantitativno obogatena s prostim plezanjem. In ravno za to gre. Nekateri pa si naša prizadevanja napačno razlagajo in nam očitajo, da uhajamo v plezalstvo, da se odmikamo od alpinizma. Kaj je

slabega v tem, če se hočemo do skrajnosti preizkusiti v stenah, gorah tudi s prostim plezanjem, sočo vzponi itd. To predstavlja le najbolj izpostavljeni del naše alpinistične dejavnosti. Ta dejavnost pa zajema prav vse: od turnih smukov, vzgojnega dela, opravljanja zimskih, lednih in kombiniranih vzponov pa do čisto »navadnih« užitkarskih potepanj po gorskem svetu. Plezanje po balvanih, zidovih in krajših pragovih predstavlja le skromen del v naši alpinistični dejavnosti. Ni nam samo sebi namen, pač pa predvsem priprava za zahtevnejše vzpone v gorah, ne glede na to ali gre za tehnično smer ali za prosto ponovitev.

Za boljše ponazoritev navajam primer: dve navezi preplezata dolgo, težko smer v Julijcih, na primer Čopov steber. Prva naveza ga prepleza v »normalnem stilu«, to je tako, da v najtežjih raztežajih uporablja lestvice ali se prijemlje za kline. Vsak se bo strinjal, da je vzpon te naveze res alpinistični dosežek, ki je lahko v čast vsakemu alpinistu. Druga naveza pa prepleza isto smer povsem prosto. In zdaj vprašanje: je njen vzpon tudi alpinistični dosežek ali pa je zaradi čistega prostega plezanja po tem vzponu sama smer (na primer že omenjeni Čopov steber) zdrknila na raven golega plezalskega problema, balvana oziroma »gužve«, kot menda nekateri zaničljivo imenujejo balvane? Je vzpon, opravljen s prostim plezanjem alpinistično manjvreden? Vprašanje je otročje lahko in kdor vsaj malo pozna alpinizem, si bo odgovoril: preplezati neko smer prosto namesto tehnično, je vsekakor pomembnejši alpinistični in plezalski dosežek, kvalitetno je zahtevnejši, saj terja večje telesne in duševne napore, boljše pripravljenost itd.

To vprašanje nas postavi v območje vrednotenja alpinističnih dosežkov in obenem postavlja nova vprašanja. Med njimi je eno najvažnejših in najbolj perečih: »Ali je kakovost alpinistične dejavnosti, zlasti plezanja, lahko splošno merilo v alpinizmu? Ali lahko alpinista vrednotimo predvsem ali samo po tem, kako težke smori pleza? Ali je alpinist, ki lahko pleza VI. in VII. stopnjo zaradi svojih večjih sposobnosti več vreden in bolj pravi alpinist od tistega, ki mu sposobnosti, zdravje in podobno dovoljujejo plezanje največ V. stopnje?« Mislim, da je odgovor kratek, jasen in utemeljen: Ne. Pri presojanju človeka kot alpinista je najvažnejši njegov odnos do gora — koliko mu gore pomenijo, koliko zna živeti z njimi in zanje. Vse drugo, tudi kakovost njegovih plezalskih in drugih sposobnosti na lik alpinista vsekakor tudi vpliva, vendar je ta vpliv drugotnega pomena. Tega se moramo zavedati tako »ekstremisti« kot tudi »pohlevnejši« alpinisti. Obsojanja vredno je zaničevanje manj sposobnih alpinistov, »šodrovcev«. Ko jih ocenjujemo in cenimo kot alpiniste ali nealpiniste, se vprašajmo najprej po vrlinah in lastnostih, ki so bistvene v alpinizmu, šele nato jih ocenjujemo s stališča plezalnih in drugih sposobnosti.

Ob rastočem zanimanju za prosto plezanje in druge novejšje pojave v našem alpinizmu obstaja možnost, da bi se nekatero oblike začele razhajati z alpinizmom. Alpinisti kot posamezniki in naša alpinistična organizacija kot celota si moramo prizadevati, da do tega ne pride. Kakršnekoli specializirane oblike plezanja, na primer »skalolazenja« ali plezanje po balvanih, skratka plezalstvo, ne smejo postati same sebi namen, saj je njihovo mesto v alpinizmu. Bodo naj le drobci v postrem mozaiku alpinizma. Verjamem, da lahko vsaj nekaj časa vztrajamo pri alpinistični dejavnosti tudi ob primarni vzpodbudi dejavnikov, ki nimajo dosti zveze s »klasičnimi« nagibli pravega gornišstva. Na primer izrojeno pustolovstvo, ekshibicionizem, častihlepje, ostro izraženi športni nagibi in podobno. Vsak alpinist, ki razmišlja o svojem počutju, si lahko, z nekaj iskrenosti seveda, pride na čisto, ali je res pravi alpinist (»z dušo in telesom« so rekli včasih) ali pa je le omejen plezalec ali zapečkar, ki mu skala, stene in gore pomenijo le predmet plezalske dejavnosti in zadovoljevanja športnih in podobnih motivov, alpinizem pa mu pomeni le »dobro družčino« za razpravljanje o svojih naj-naj-dosežkih, za popivanje ali kaj podobnega.

V zadnjem času se pojavljajo tudi razne »modne muhe«. Vsesplošno »frajerstvo« zajema vse od travov in laseh namesto čelad, pa do hujših oblik, kot so pomanjkanje previdnosti, zanemarjanje varnosti, precenjevanje zmogljivosti, zaničljiv odnos do lažjih smeri in podobno. Ti pojavi nimajo mesta ne v alpinizmu ne v prostem plezanju. Naša vzgojna alpinistična dejavnost jih bo morala v prihodnje bolj energično zatirati. Toda najproje moramo stvari postaviti na pravo mesto. Pričujoči članek poskuša to na primeru prostega plezanja.

O smislu poglobljenega ukvarjanja s prostim plezanjem je morda celo odveč razpravljati. Če lahko govorimo o etiki (teoriji) in alpinistični morali (praksi), potem ima v njej pomembno mesto človekov odnos do gora, zlasti pa način prisvajanja gorskega sveta oziroma alpinistove dejavnosti v gorah in drugod. Pri neposrednem soočanju človeka z goro (steno), to je pri plezanju, je najbolj pošteno in moralno utemeljeno prosto plezanje — ko je plezalec vezan predvsem ali pa samo na svoje telesne in duševne zmogljivosti. Vsakršna uporaba tehničnih pripomočkov, zlasti za napredovanje, vsaj nekoliko razvrednoti vsak vzpon, saj ga olajšuje, včasih celo bistveno. Razmerje člo-

vek — gora ali plezalec — stena se pomembno spremeni v človekovo korist. Kar je v najbolj naravni obliki gibanja v skali — v prostem plezanju nemogoče ali zelo težko dosegljivo, postane z uporabo tehnike mogoče, vendar za neko ceno. Nekaterim se zdi ta cena nepomembna, nekakšna lepotna napaka, drugi pa se je zavedamo.

Na koncu pa še nasvet vsem, ki imajo namen kritizirati pojave v našem alpinizmu (tudi prosto plezanje): »Preden hočem neko stvar kritizirati, jo moram dodobra spoznati. Torej moram kot pravi alpinist odlično poznati alpinizem. Moram pa se tudi vprašati, zakaj bom kritiziral — zaradi osebnih pobud, zaradi odpora do nekega pojava, nerazumevanja itd. ali pa zaradi nečesa drugega. In če gre za nekaj drugega, se lahko zberem, razmislim in napišem kritiko, po možnosti konstruktivno.«

IZGORJELA GRUDA

Izgorjela Gruda je le eden izmed vrhov Prenja. Toda s 1835 metri nadmorske višine in s steno, ki je široka poldrugi kilometer, dosega pa višino 600—650 metrov, je širši alpinistični javnosti še vse premalo znana. V njej so doslej plezali le bosansko-hercegovski alpinisti. Toda tudi oni so preplezali vsega šelo pet smeri in dve varianti. V steni, ki se kot bariera razteza v smeri vzhod—zahod (razlikovati je mogoče SZ, S in SV steno), pa so še številne možnosti. Predvsem za ekstremne vzpone in tehnične smeri.

